

International Journal of Original Educational Research

Research Article

ISSN: 3023-4778

Kabul tarihi: 10.01.2024

Okul Öncesi Dönemde Davranış Problemleri

 Şermin AYAN

ayansermin@gmail.com

Okul Öncesi Öğretmeni, Arsin Anaokulu

Trabzon, TÜRKİYE

Atıf: Ayan, Ş. (2024). Okul öncesi dönemde davranış problemleri. *International Journal of Original Educational Research*, 2(1), 314-324.

Özet

Bu çalışma, okul öncesi dönemdeki çocukların gözlemlenebilen davranış sorunlarını incelemekte ve karşılaşılan bu problemlerin altında yatan nedenleri, ortaya çıkış biçimlerini, etkilerini ve müdahale yöntemlerini kapsamlı bir şekilde incelemeye çalışmaktadır. Okul öncesi dönemin, bireyin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi için kritik öneme sahip olduğu kabul edilmekte ve bu dönemde yaşanan davranışsal zorlukların, ileriki yaşamlarda akademik ve sosyal uyum sorunlarına yol açabileceği yapılan çalışmaların ardından görülmektedir. Bu çalışma; ebeveyn davranışları, sosyoekonomik faktörler ve erken çocukluk eğitimi gibi çeşitli etkenlerin davranış problemleri üzerindeki etkisini tartışmaktadır. Aynı zamanda, erken müdahale ve özel eğitim programlarının, bu problemlerin üstesinden gelmede ne derece etkili olduğuna dair mevcut araştırmaları özetlemekte ve analiz etmektedir. Çalışma, okul öncesi dönemdeki davranış problemlerine yönelik multidisipliner yaklaşımların önemini ve bu sorunların erken tanı ile müdahalesinin çocukların uzun vadeli gelişimine katkılarını vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Okul öncesi, Davranış Problemleri, davranışsal problemlere yönelik müdahale*

Abstract

This study examines the observable behavioral problems in preschool-aged children, thoroughly investigating the underlying causes, manifestations, impacts, and intervention methods of these issues. The preschool period is acknowledged as critically important for an individual's social, emotional, and cognitive development, and it is seen from studies that behavioral challenges experienced during this time can lead to academic and social integration issues later in life. This work discusses the influence of various factors on behavioral problems, including parental behaviors, socioeconomic factors, and early childhood education. It also summarizes and analyzes current research on the effectiveness of early interventions and specialized education programs in overcoming these problems. The study emphasizes the importance of multidisciplinary approaches to addressing behavioral problems in preschool children and highlights the contributions of early diagnosis and intervention to the long-term development of children.

Keywords: *Preschool, Behavior Problems, intervention for behavioral problems*

GİRİŞ

Bir çocuğun duygusal gelişiminin ilk adımları, ebeveyn davranışlarının etkisi ile aile içerisinde hâkim olan duygusal iklim ile atılmaktadır. Evde olumlu bir duygusal ortam, çocuğun duygusal olgunlaşmasının pozitif yönlü gidişatına doğrudan katkıda bulunmaktadır. Çocukların hem duygusal dayanıklılığını hem de gelişimsel dönüm noktalarını kapsayan bütünsel refah çocukların gelişimi için oldukça çok önemli olduğu düşünülmektedir (Tagay, 2020). Ev ortamı içerisinde erken çocukluk deneyimleri daha sonraki gelişim aşamaları için zemin hazırlamaktadır. Bu aşamalar boyunca çocuklar çok çeşitli duygusal tepkiler, davranışsal adaptasyonlar ve alışkanlıkların oluşumunu ortaya çıkaran sayısız zorlukla karşı karşıya kalabilmektedir (Tagay, 2020). Çocukların çevrelerine sağlıklı bir biçimde uyum sağlama süreçlerinde, bireyin özgül yapısal özellikleri ve çevresel göstergeleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreç hem bireye ait kalıtsal özellikler hem de yaşamın ilerleyen

dönemlerinde karşılaşılan tecrübeleri kapsayan iki temel etmen tarafından şekillendirilmektedir. Bu faktörler, kimi bireylere karşı karşıya kaldıkları zorluklara direnç gösterme yetisi kazandırırken, kimi bireylerde ise adaptasyon problemlerine sebep olabilmektedir. Akademik literatürde sıklıkla davranış problemleri ile uyum bozuklukları terimleri birbirinin yerine kullanılmakta, her iki kavram da bireyin çevresel adaptasyon kapasitesindeki eksikliklerini ifade etmektedir(Özbey, 2010). Çocukluk döneminde sıklıkla rastlanan davranış sorunlarını incelediğimizde; bu sorunların çocuğun bulunduğu aile içerisinde gelişim aşaması, davranış bozukluklarının sıklığı ve şiddeti, çeşitliliği ve sürekliliği gibi faktörler açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Görülen bu belirtileri, her durumda uyumsuzluk göstergesi olarak algılayarak nitelendirmek yanıltıcı olabilmektedir. Okul öncesi çocukların gelişim dönemlerine has davranış sorunları, kabul edilebilir süre zarfında sona ermeyip uzun süre ve ileri yaşlara kadar devam ederse, bu durumda onları gerçek uyum bozuklukları olarak tanımlamak bir gereklilik halini almaktadır(Özbey, 2010). Bu tür davranış bozuklukları, uzmanlar tarafından psikolojik bir hastalığın veya ruhsal sorunların göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Çocuklarda uyumsuzluğun, davranış bozukluklarının genel nedenleri; kalıtsal faktörler, fiziksel engeller, hastalıklar, endokrine ilişkin hastalıklar, kazalar, yaşanan travmatik olaylar gibi bedensel sebeplere; biyolojik, psikolojik ve sosyal temel ihtiyaçların karşılanamamasına; aile yapısı, ebeveynler arası ilişkiler, çocuğun yakın çevresi, eğitim kurumları, sosyoekonomik faktörler ve yanlış eğitim metodları gibi çevresel ve sosyoekonomik faktörlere atfedilmektedir (Bugan vd., 2022). Çocuklardaki davranış bozuklukları, psikolojik sorunlar, duygusal sorunlar, alışkanlık edinme ve ciddi psikolojik bozukluklar olmak üzere dört ana başlık altında değerlendirilmektedir. Okul öncesi evrede rastlanan davranışsal sorunlar, çocuğun demografik özellikleri (yaş ve cinsiyet gibi), doğumda kazanılan pozisyon, ayrıca ebeveynlerin yaşam döngüsü, profesyonel kimlikleri, eğitimsel arka planları, sosyo-ekonomik statülerine ek olarak, hanehalkı dinamikleri (kardeşlerin varlığı ve sayısı, diğer yetişkin bireylerin evde bulunması), ailenin etno-kültürel kökeni ve domestik ortamda mevcut olan stres ve şiddet seviyesi gibi faktörlerle korelasyon göstermektedir (Bağçeli Kahraman & Çubukcu, 2019).

Sosyo-ekonomik düzey ile davranışsal problemler arasındaki korelasyonu inceleyen literatür, düşük sosyo-ekonomik koşulların bu tür problemler için önemli bir predispozan faktör olduğunu belgelemektedir. Bu kontekste, düşük sosyo-ekonomik düzeyli ailelerde, işsizlik, suboptimal yaşam koşulları, artmış stres düzeyleri, sınırlı eğitim fırsatları, göçmenlik ve sağlıkla ilgili zorluklar gibi faktörler, zorlayıcı bir yaşam senaryosuna işaret etmekte ve davranışsal problemlerin prevalansında bir artışa yol açmaktadır (Bugan vd., 2022). Araştırmalar, sosyo-ekonomik statünün, çocukların sosyalizasyon süreci üzerindeki olumsuz etkisini, disiplin uygulamalarının katılığı, ebeveyn ilgisinin eksikliği, saldırgan yetişkin modelleri, ebeveynlerin agresif davranışları, aile içi stres faktörleri ve yetersiz sosyal destek gibi unsurlar aracılığıyla göstermiştir. Ekonomik olarak dezavantajlı ailelerde yetişen çocuklarda, saldırganlık, dil gelişimi sorunları ve itaatsizlik gibi davranışlar, genel populasyona kıyasla %10-15 daha yüksek oranlarda tespit edilmiştir. Mevcut literatür incelemeleri, eğitimcilerin cinsiyet, mesleki deneyim, sosyo-ekonomik statü ve akademik disiplin farklılıklarına rağmen, davranışsal zorluklarla başa çıkmada benzer yöntemleri benimsediklerini göstermektedir (Rademacher vd., 2022). Çocukların yaşları ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda, öğretmenlerin daha genç çocuklardan kaynaklanan davranışsal sorunları genellikle daha toleranslı karşıladıkları, ancak yaş ilerledikçe bu sorunlara karşı daha fazla çatışma yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, veliler çocuklarının davranışsal sorunlarının çoğunlukla okul öncesi eğitime başlama dönemlerinde ve sonraki altı ay içerisinde ortaya çıktığını, bu dönemde başlayan davranışsal sorunların ilköğretim döneminde de devam ettiğini rapor etmişlerdir (Basten vd., 2016).

Çocukların cinsiyeti ile davranışsal problemler arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalar, kız ve erkek çocuklar arasında davranışsal farklılıkların varlığı konusunda karışık bulgular sunmaktadır. Bazı çalışmalar, cinsiyetler arası davranışsal problemler açısından belirgin bir farklılık tespit edemezken, diğerleri cinsiyete özgü davranışsal farklılıkların mevcudiyetini ortaya koymuştur. Özellikle, erkek çocukların kız çocuklarına göre eğitimcilerle daha sık çatışma yaşadıkları ve daha fazla davranışsal sorun sergiledikleri gözlemlenmiştir; bu durum, erkek çocukların annelerinin daha yüksek stres seviyeleri rapor etmesiyle de ilişkilendirilmiştir, bu da stresli aile ortamlarında davranışsal problemlerin daha yaygın olduğunu göstermektedir (Van der Veen-Mulders vd., 2018; Wang vd., 2022). Ayrıca, kız çocuklarının erkeklere kıyasla daha muhafazakâr davranış kalıpları sergilediği ve daha yüksek algısal hassasiyete sahip olduğu; erkek çocuklarda öfke duygusunun, kız çocuklarda ise üzüntü ve korku duygularının daha sık rastlandığı belirlenmiştir. Bu bulgular, ailelerin çocuklarının cinsiyetine bağlı olarak davranışsal problemlere farklı tepkiler gösterdiğini de işaret etmektedir (Seçer vd., 2009). Tüm bunlara ek olarak, ekonomik dezavantajlı çocukların eğitimcilerle daha sık çatışma yaşadıkları ve kendilerine sunulan duygusal destek ile davranışsal sorunların azaldığı belirtilmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarında gözlenen istenmeyen davranışlar arasında; uygun hijyen standartlarına uymayan el yıkama, tek başına oyun oynamayı tercih etme, iletişimde zorlanma, grup aktivitelerine katılmama, etkinlikler sırasında dikkatin dağılması, talimatlara itaatsizlik, grup çalışmalarını aksatma, sürekli yalan söyleme, aktiviteleri yarıda bırakma, derslere geç gelme, saldırgan davranışlar sergileme, yemek ve oyun kurallarına uymama, arkadaşlarına zarar verme ve sık sık tuvalet ihtiyacı gibi davranışlar nadiren; izinsiz konuşma, etkinlikler sırasında gürültü yapma ve başkalarının sözünü kesme gibi davranışlar ise daha sık rastlanan problemler arasında yer almaktadır (Purnama vd., 2020). Araştırmalar, eğitimcilerin öğrencilerle birebir etkileşim kurma, göz teması oluşturma, velilerle sorunların çözümü üzerine görüşmeler yapma ve davranışsal sorunların altında yatan gerçek nedenleri araştırma gibi yöntemleri sürekli olarak uyguladıklarını ortaya koymaktadır. Eğitimcilerin cinsiyet, mesleki deneyim, sosyo-ekonomik statü ve mezuniyet alanlarına göre davranışsal zorluklarla başa çıkma yaklaşımlarında homojenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Çocuğun yaşının, davranışsal problemlerle olan ilişkisinde bir gradyan gözlemlenmiştir; daha genç yaş gruplarındaki çocukların davranışsal problemleri eğitimciler tarafından daha fazla hoşgörü ile karşılanırken, yaş ilerledikçe öğretmenler ile çocuklar arasında artan çatışmalar belirginleşmiştir. Veliler, çocuklarında davranışsal sorunların genellikle okul öncesi eğitim sürecinin başlangıcında ve sonrasındaki ilk altı ay içerisinde ortaya çıktığını ve bu dönemde baş gösteren problemlerin ilkökul döneminde de devam ettiğini rapor etmişlerdir (Calub vd., 2021; Şahan Aktan & Önder, 2018).

Çocuğun cinsiyeti ile davranışsal problemler arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda, kız ve erkek çocukları arasında davranışsal problemler açısından genel bir farklılık tespit edilmemiştir. Ancak, bazı çalışmalarda cinsiyete bağlı farklılıklar gözlenmiştir. Erkek çocuklarının, kız çocuklarına kıyasla, eğitimcilerle daha sık çatışma yaşadıkları ve daha fazla davranışsal problem sergiledikleri belirlenmiştir. Ayrıca, erkek çocuk annelerinin daha yüksek stres seviyeleri rapor ettiği ve stresli aile yapısının erkek çocuklarda davranışsal problemlerin artışıyla ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir. Kız çocuklarının, erkek çocuklara nazaran daha muhafazakâr davranışlar sergilediği ve yüksek algısal duyarlılığa sahip olduğu; öfke duygusunun özellikle erkek çocuklarda, üzüntü ve korku duygularının ise kız çocuklarda daha yoğun yaşandığı; ailelerin, çocuklarının cinsiyetine göre davranışsal problemlere farklı tepkiler verdiği saptanmıştır (Bugan vd., 2022; Ross vd., 2020).

Etnik kimlik bağlamında yapılan incelemeler, Afrika-Amerikalı ailelerin çocuklarında dışsallaştırıcı davranış problemlerinin daha yaygın olduğunu, tek ebeveynli aile yapılarında

ise davranışsal zorlukların daha sık rastlandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, ailelerin ev ortamında öğretmenlere kıyasla çocuklarının davranışsal problemlerini daha sık rapor ettikleri belirtilmiştir (Özbey, 2010). Yüksek aile içi stres düzeylerine sahip ailelerde çocukların davranışsal problemlerle daha fazla karşılaştığı; ailede depresyon, katı disiplin anlayışı, stres yüklü aile ortamı, kısıtlı sosyal destek ve aile yapısının kırılabilirliğinin çocukların davranışsal sorunları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, çocukların davranışsal problemleriyle başa çıkma kapasitesinin, ailedeki pozitif veya negatif dinamiklerle ilişkili olduğu; heyecan arayışı yüksek olan çocuklarda dışsallaştırıcı, engellenme durumu yüksek olanlarda ise içselleştirici davranışların daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir (Bağçeli Kahraman & Çubukcu, 2019).

İstismarın davranış problemleriyle ilişkili olduğu; şiddete maruz kalmanın bireyin sosyal ilişkilerinde ve kişilik yapısında bozulmalara yol açtığı ve suç oranlarını artırdığına dair kanıtlar mevcuttur. Fiziksel ve duygusal istismar ile davranışsal problemler arasında korelatif bir bağlantı tespit edilmiştir. Bu ilişki, bireyin psikososyal gelişimi üzerinde derin ve uzun vadeli etkilere sahip olabilecek, istismarın çeşitli formlarının davranışsal sonuçlarını vurgulamaktadır (Bağçeli Kahraman & Çubukcu, 2019).

Bilir ve vd. (1987, 1988, 1990 ve 1991) Türkiye'nin çeşitli illerinde gerçekleştirdikleri araştırmalar, 3-12 yaş arası çocukların maruz kaldıkları fiziksel disiplin sıklığı ve buna bağlı duygusal sorunların incelendiği çalışmalarda önemli bulgular sunmuştur:

- Söz konusu araştırmalar, uyku sorunları, tikler, kekemelik, korkular ve enürezis nokturna gibi duygusal sorunların, disiplin amacıyla fiziksel şiddet uygulanan çocuklarda daha yüksek oranlarda görüldüğünü ortaya koymuştur.
- Kız çocuklarında korkular ve alışkanlık bozuklukları, erkek çocuklarında ise uyku, konuşma ve tuvalet problemleri, tikler ve davranış bozukluklarının daha belirgin olduğu; sık fiziksel ceza uygulanan çocuklarda davranış problemlerinin artış gösterdiği belirlenmiştir (Bilir ve ark.; 1988).
- Davranış bozukluğu ve korkuların çocuklar arasında en sık rastlanan sorunlar olduğu gözlemlenmiştir (Bilir ve ark.; 1990).
- 21-30 yaş arası, ilköğretim mezunu ve ev hanımı annelerin çocuklarına daha fazla fiziksel ceza uyguladığı; en yaygın sorunun davranış bozukluğu olduğu, kızlarda korku, parmak emme, tırnak yeme gibi sorunların; erkeklerde ise davranış bozuklukları, tuvalet problemi, tikler, konuşma ve uyku bozukluklarının daha sık görüldüğü saptanmıştır (Bilir ve ark.; 1991).

Bu bulgular, çocukluk döneminde uygulanan fiziksel cezanın, çocukların psikolojik ve duygusal gelişimleri üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu ve cinsiyete göre farklılaşan davranışsal ve duygusal sorunların ortaya çıkışında etkili olduğunu göstermektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, okul öncesi yaş grubundaki çocuklarda görülen davranışsal problemleri mercek altına almaktadır; bu problemlerin kaynaklarını, sonuçlarını, müdahale tekniklerini ve bu müdahalelerin etkinlik derecesini detaylı bir şekilde analiz etmektedir. Çalışma kapsamında, YOKTEZ, PubMed ve Google Scholar gibi çeşitli elektronik veri tabanlarından yararlanılmıştır. İncelenen literatür, Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanmış makaleleri kapsamaktadır. Araştırma sürecinde "okul öncesi dönem", "davranış problemleri",

"davranışsal müdahaleler", "çocuk gelişimi" gibi anahtar kelimeler ve bu terimlerin kombinasyonları temel alınarak bir arama stratejisi geliştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu çalışma, okul öncesi dönemdeki davranış problemlerine odaklanan akademik çalışma yelpazesini kapsayan araştırma alanını tanımlamaktadır. İncelenen literatür, çeşitli coğrafi bölgelerde yürütülen, Türkçe ve İngilizce yayımlanmış çalışmaları içermektedir. Araştırmanın örneklemini, belirlenmiş dâhil etme ve dışlama kriterlerine uygun şekilde seçilen çalışmalar oluşturmaktadır. Bu kriterlere göre, Türkçe ve İngilizce dilinde yayımlanmış, hakem sürecinden geçmiş dergilerde yer alan, okul öncesi çocukların davranış problemleri ve bu problemlere yönelik müdahale stratejilerini konu alan empirik araştırmalar dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama süreci, çeşitli elektronik veritabanlarından yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Kullanılan başlıca veritabanları PubMed, YOKTEZ ile Google Scholar olarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırma, okul öncesi yaş grubundaki çocuklarda davranışsal sorunların prevalansı, evrimi ve ilişki dinamikleri hakkında mevcut literatüre bir sentez sunmayı hedeflemektedir. Araştırmanın amacı, davranışsal sorunların potansiyel etiyolojik faktörlerini ve bu sorunların gelişimsel trajektörleri üzerindeki etkilerini derinlemesine araştırmaktır.

İlk olarak, literatüre geniş bir şekilde göz atılarak, okul öncesi dönemde çocuklarda davranışsal sorunların yaygınlığına dair kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Mevcut çalışmaların çoğunluğu, bu evredeki çocuklarda davranışsal sorunların hem ciddi hem de yaygın bir fenomen olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, davranışsal sorunların gidişatı üzerine yoğunlaşan araştırmalar incelenmiş ve bu tür sorunların genellikle zaman içinde süreklilik gösterme eğiliminde olduğuna dair kanıtlar elde edilmiştir. Prospektif epidemiyolojik çalışmalar ve longitudinal izleme araştırmaları, erken evrede tespit edilen davranışsal sorunların zamanla ilerleyici bir doğrultu izlediğini göstermektedir. Ardından, davranışsal sorunların muhtemel nedenlerine odaklanılmış ve aile içi dinamiklerin, özellikle negatif ebeveynlik uygulamalarının ve ailevi stresin, bu tür sorunların ortaya çıkışıyla güçlü bir ilişki içinde olduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede, gelişimsel psikopatoloji ve aile ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar, okul öncesi dönemdeki davranışsal sorunların kökenlerini anlamada kritik öneme sahiptir.

Nihayetinde, davranışsal sorunların gelişimsel sonuçlarına ilişkin literatür incelenmiş ve ilk dönemdeki sorunların şiddeti ile çocuğun aile bağlamındaki sonraki gelişimsel sonuçlar arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Bu analizler, okul öncesi dönemdeki davranışsal sorunların uzun vadeli etkilerini aydınlatmak adına değerli bilgiler sunmaktadır.

BULGULAR

Araştırmanın Birinci Problemine İlişkin Bulgular

Bu araştırma, okul öncesi evrede çocuklarda gözlemlenen davranışsal sorunların prevalansını, bu sorunların altında yatan etiyolojik faktörleri, bunların üzerindeki gelişimsel etkileri ve müdahale stratejilerinin etkinliğini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın odak noktası, çeşitli davranışsal sorunların sıklığı, bu sorunlara eşlik eden risk faktörleri ve çocukların demografik karakteristikleri arasındaki ilişkisel dinamiklerin anlaşılmasını içermektedir. Erken çocukluk dönemi, bireyin çevresel faktörlere adaptasyon sağlayarak çeşitli davranış ve alışkanlıklar edindiği hayati bir evredir. Bu dönemin sağlıklı bir şekilde navige edilmesi, bireyin ileri yaşlarda sağlam bir kişilik yapısına kavuşabilmesi için kritik öneme sahiptir (Tagay, 2020). Gelişimsel psikoloji ve çocuk psikolojisi teorisyenlerinin belirttiği üzere, çocukluk evresi, kesin sınırlarla ayrılmamakla birlikte, birbirinden farklılaşan dönemlere bölünebilir ve her bir dönemdeki karakteristikler, kişiliğin evrimine katkı sağlayarak sonraki dönemlerin niteliklerine entegre olur. Bir dönemde yaşanan advers gelişmeler, takip eden dönemlerin gelişimini negatif yönde etkileyebilir. Özellikle kritik gelişim aşamalarında, çocuklar çeşitli psikososyal sorunlarla karşı karşıya kalabilir ve bu durumlara karşı çeşitlenen duygusal ve davranışsal tepkiler sergileyebilirler. Davranış sorunlarının yaş ile çeşitliliği gözlemlenmiştir (Özbey, 2010). Yenidoğan döneminde, davranışsal sorunlar temelde ağlama nöbetleri, rahatlamada güçlük ve uyku düzeni problemleri olarak sınırlıyken; yaş ilerledikçe, tuvalet eğitimi, uyku ve beslenme düzeni gibi daha kompleks alanlarda zorluklar baş göstermektedir. Ayrıca, tırnak yeme, parmak emme, toprak veya kireç gibi atipik maddeleri tüketme, agresyon, itaatsizlik, enürezis ve enkoprezis, mülkiyetle ilgili sorunlar, kıskançlık, utangaçlık, inatçılık, yalan söyleme, hırsızlık, tikler, çeşitli fobiler ve okul korkusu gibi davranışlar, çocukluk döneminde karşılaşılan yaygın sorunlar arasında yer almaktadır. Akademik literatürde, davranış sorunları sıklıkla içe dönük (internalizing) ve dışa dönük (externalizing) olmak üzere iki ana kategori altında incelenmektedir (Ross vd., 2020). Dışa dönük davranış sorunları, bireyin çevresine yönelik saldırganlık, mülkiyet ihlalleri, hırsızlık, tehdit etme, aşırı hareketlilik ve antisosyal davranışlar gibi unsurları içerirken; içe dönük davranış sorunları, bireyin iç dünyasına yönelik olup içe kapanıklık, somatik şikayetler ve anksiyete gibi durumları kapsamaktadır (Keleş & Emiroğlu, 2021).

Ebeveynlerin, çocuklarının davranış sorunlarına yönelik etkin çözümler bulmalarına yardımcı olacak kaynaklar sınırlıdır. Mevcut araştırmalar, ebeveyn eğitimi programlarına katılımın ve kapsamlı bilgilendirme süreçlerinin, ebeveynlerin davranış sorunlarıyla başa çıkma kapasitesini artırdığını göstermektedir. Çocuklukta davranış sorunlarının, ileri yaşlarda kalıcı kişilik ve uyum problemlerine yol açabileceği göz önünde bulundurulduğunda, bu sorunların erken yaşlarda ele alınmasının önemi daha da artmaktadır. Bu çerçevede, davranış sorunlarına yönelik müdahalelerde bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi faydalı olacaktır.

Araştırmanın İkinci Problemine İlişkin Bulgular

"Okul öncesi dönemdeki davranışsal problemlere yönelik müdahale stratejilerinin etkinliği" bu araştırmanın ikinci temel problematik alanı olarak tanımlanabilir. Bu problem, müdahale metodolojilerinin çocukların davranışsal manifestasyonları üzerindeki

modifikasyon kapasitesini ve en yüksek efikasiteye sahip müdahale taktiklerini tespit etmeyi hedeflemektedir.

Müdahale Metodolojilerinin Efikasitesi

Analiz edilen müdahale metodolojileri arasında, kognitif-davranışsal terapi, aile bazlı eğitim programları, oyun terapisi ve sosyal beceri gelişim programları bulunmaktadır. Bu müdahalelerin davranışsal problemler üzerindeki pozitif etkileri, katılımcı çocuklarda gözlenen davranışsal adaptasyonlar ve ebeveyn/eğitimci geri bildirimleri ile değerlendirilmiştir.

Kognitif-Davranışsal Terapiler: Bu intervensiyon, katılımcı çocukların %60'ında davranışsal problemlerde anlamlı bir düşüşe yol açmıştır. Agresyon ve dikkat dağınıklığı gibi spesifik problemleri olan çocuklar üzerinde özellikle etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Aile Eğitim Programları: Aile eğitim programlarına katılım gösteren ailelerin çocuklarında davranışsal problemlerde %50 oranında bir azalma saptanmıştır. Bu programlar, aile içi iletişimin güçlendirilmesi ve ebeveynlik yetkinliklerinin geliştirilmesi açısından etkili olarak değerlendirilmiştir.

Oyun Terapisi: Oyun terapisi, sosyal geri çekilme ve duygusal tepkisel davranışlar gibi problemleri olan çocuklarda %40 oranında bir iyileşme sağlamıştır.

Sosyal Beceri Gelişim Programları: Sosyal beceri eğitimleri, katılımcı çocukların sosyal etkileşim ve akran ilişkilerinde önemli ilerlemeler kaydetmelerine olanak tanımıştır. Bu müdahale, özellikle sosyal izolasyon yaşayan ve akranlarıyla iletişim kurmakta güçlük çeken çocuklar için yüksek etkililik göstermiştir (Keleş & Emiroğlu, 2021; Rademacher vd., 2022; Ross vd., 2020).

Bu bulgular, okul öncesi dönemdeki çocuklarda davranışsal adaptasyonları destekleyici müdahalelerin geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gerektiğini ve bu müdahalelerin çocukların sosyal ve bireysel gelişimlerine katkıda bulunabileceğini vurgulamaktadır.

SONUÇ

Okul öncesi dönemde çocuklarda ortaya çıkan davranış problemleri, çeşitli faktörlere bağlı olarak gelişebilmekte ve bazıları gelişim sürecinin doğal bir parçası olarak kabul edilirken, bu problemlerin gelişim süreci sonrasında devam etmesi problem olarak görülmektedir. İncelenen araştırmalarda, ailenin sosyal ve duygusal gelişim üzerindeki önemi vurgulanmakta, aile içi dinamikler ve sosyal çevrenin çocukların davranışlarını şekillendirmedeki rolüne dikkat çekilmektedir. Çocukların davranış problemleriyle başa çıkabilmek için aile ilişkilerinin düzenlenmesi ve ebeveynlerin çocuk gelişimi, eğitim ve problem çözme becerileri konusunda bilgi ve becerilerinin artırılması gerekmektedir.

Literatür taramasında incelenen kaynaklar neticesinde; Hamre ve arkadaşları tarafından (2008) yılında yapılan bir çalışma, eğitimcilerin genç çocuklardan kaynaklanan davranışsal zorlukları, yaşça daha büyük çocuklara göre daha geniş bir hoşgörü ile karşıladıklarını ortaya koymuştur. Doctoroff ve Arnold (2004) ise, çocukların anaokuluna başlamaları ve takip eden altı ay içerisinde davranış problemlerinin belirginleştiğini belirtmektedir. Aileler ve öğretmenler, yaşları daha küçük olan çocukların bu davranışları daha fazla tolere etme eğilimindedirler. Yine araştırma sonuçlarında; çocukların cinsiyeti ile davranış problemleri arasında direkt bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak çocuğun doğum sıralamasının ve alışkanlık bozuklukları gibi davranış problemleri arasında belirgin bir korelasyon tespit edilmiştir. Özellikle ilk, ikinci ve üçüncü doğan çocuklarda parmak emme

ve tırnak yeme davranışları gözlemlenirken bu durum ailelerin ilk çocuklarına karşı sergiledikleri potansiyel olarak baskıcı tutumla ve sonraki çocuklarda, özellikle anaokulu öncesi dönemde görülen davranışsal zorluklar veya ailenin çocuk yetiştirme yaklaşımlarıyla ilişkilendirilebilir. Tuvalet alışkanlıkları konusunda, anaokulu başlangıcında çocukların çoğunun bu beceriyi öğrenmiş olması beklenmektedir (Tagay, 2020).

Çocuğun aile içindeki kardeş sayısı ile uyum ve alışkanlık bozuklukları arasındaki ilişki incelendiğinde, kardeş sayısının artmasıyla bu tür davranışsal problemlerin daha sık görüldüğü belirlenmiştir. Bu durum, artan kardeş sayısı ile birlikte aile içi çatışmaların ve bu çatışmaların davranış problemlerini tetiklemesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, çocuk sayısının artışı ailedeki stres düzeylerini de aynı oranda arttırabilmektedir ve bu durum bazı aile bireylerinin çocuklara karşı saldırgan davranışlar sergilemesine yol açabilmektedir. Annelerin yaşı ile çocuklarının davranışsal sorunları arasında direkt bir ilişki saptanmamış, babaların yaşıyla çocukların davranış problemleri arasında ise uyum bozuklukları, korkular ve tikler gibi sorunlar arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgular, toplumsal korku kültürünün, çocukların eğitiminde babaların rolünün ve annelerle olan yakın ilişkinin etkileriyle açıklanabilmektedir (Bugan vd., 2022). Babaların gençliği ve yeterli çocuk yetiştirme deneyimine sahip olmaması, çocuklarda gözlemlenen uyum sorunları, korkular ve tiklerle bağlantılı olabileceği değerlendirilebilir. Ebeveynlerin eğitim seviyesinin, çocuklardaki konuşma bozuklukları, tikler, korkular ve alışkanlık bozuklukları gibi davranışsal sorunlarla anlamlı bir korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Özellikle, daha yüksek eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin çocuklarında bu tür problemlerin daha az görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, ebeveynlerin iş durumu ve ailenin gelir düzeyi de çocuklardaki davranış problemleri ile ilişkili olduğu ve bu durumun sosyoekonomik faktörlerin çocukların davranışsal gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu yapılan çalışmalar sonucunda elde edilmiştir (Özbey, 2010).

Çoğu aile, çocuklarının davranışsal bozuklukları karşısında yol gösterici bilgilere sahip olmamaktan kaynaklanan bir belirsizlik içinde ne yapacaklarını bilemez ve bu durumu yönetmekte zorlanmaktadır. Uzmanlar veya eğitimcilerle birebir bu meseleleri paylaşmaktan imtina etmektedirler. Çocukların davranışsal problemleriyle etkili bir şekilde başa çıkabilmeleri için, aile eğitim programlarının yanı sıra davranış modifikasyonu teknikleri hakkında da eğitim verilmesi değerlendirilebilir. Bu tür programların, öğretmenlerin de katılımıyla uygulanması, çocuklara yönelik sosyal etkinliklerin davranışları olumlu yönde değiştirmede faydalı olabileceği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Arnold, D.H. ve Doctoroff, G.L. and (2004). Brief Report. ParentRated Externalizing Behavior in Preschoolers: The Predictive Utility of Structured Interviews, Teacher Reports, and Classroom Observations. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. Volume: 33, Number: 4.
- Bağçeli Kahraman, P., & Çubukcu, A. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Annelerinin İstismar Düzeyleri, Ebeveyn Tutumları ve Çocuklarının Davranış Problemleri Arasındaki İlişki. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17). <https://doi.org/10.26466/opus.507909>
- Basten, M., Tiemeier, H., Althoff, R. R., van de Schoot, R., Jaddoe, V. W. V., Hofman, A., Hudziak, J. J., Verhulst, F. C., & van der Ende, J. (2016). The Stability of Problem Behavior Across the Preschool Years: An Empirical Approach in the General Population. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(2). <https://doi.org/10.1007/s10802-015-9993-y>.
- Bilir, Ş., Arı, M., Atik, B. ve San, P., (1987). Konya, Kayseri, Denizli il Merkezlerinde 4-12 Yaş Grubu 4003 Çocuk Üzerinde Dövülme Sıklığı ve Bununla İlgili Bazı Duygusal Sorunların Taranması. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 2, ss: 3-9. 7.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez Baykoç, N., Atik, B., ve San, P., (1988). Ankara İl Merkezlerinde 3-12 Yaşları Arasındaki 9813 Çocuğun Dayak Cezası Alma Sıklığı ve Bununla İlişkili Duygusal Problemlerin Saptanması. *Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 3, ss: 3-13. 8.
- Bilir, Ş., Arı, M., Baykoç-Dönmez, N., Atik, B. ve San, P., (1990). Çanakkale, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ İl Merkezlerinde 4-12 Yaşları Arasındaki 10.201 Çocuğa Fiziksel Ceza Uygulama Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi. *Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 4, ss: 1-12. 9.
- Bilir, Ş., Arı, M., Baykoç-Dönmez, N. ve Güneysu, S., (1991). 4- 12 Yaşları Arasında 16.100 Çocukta Örselenme Durumları ile İlgili Bir İnceleme. *Çocuk İstismarı ve İhmalı*. (45-55). Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Bugan, B., Corapci, F., & Ada, F. E. (2022). Socioemotional development in the preschool period: Investigating the predictive role of temperament, language development, and emotion comprehension. *Eğitim ve Bilim*, 47(209). <https://doi.org/10.15390//EB.2022.9751>
- Calub, C. A., Rapport, M. D., & Alexander, K. (2021). Reducing Aggression Using a Multimodal Cognitive Behavioral Treatment Approach: A Case Study of a Preschooler With Oppositional Defiant Disorder. *Clinical Case Studies*, 20(1). <https://doi.org/10.1177/1534650120958069>.
- Hamre, B.K., Pianta, R.C., Downer, J.T., and Masburn, A.J., (2008). Teacher's Perceptions of Conflict With Young Students: Looking Beyond Problem Behaviors. *Social Development*.
- Keleş, O., & Emiroğlu, T. (2021). The scale of determining the problem behaviors of children in preschool period: a validity and reliability study. *Psycho-Educational Research Reviews*, 10(3). https://doi.org/10.52963/perr_biruni_v10.n3.22

- Özbey, S. (2010). Okul Öncesi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkma Ailenin Rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21).
- Purnama, T., Ngatemi, Fadjeri, I., & Widiyastuti, R. (2020). Model mentoring teachers and parents as an efforts for brushing teeth behavior in preschool children. *Indian Journal of Forensic Medicine and Toxicology*, 14(4). <https://doi.org/10.37506/ijfmt.v14i4.12171>
- Rademacher, A., Goagoses, N., Schmidt, S., Zumbach, J., & Koglin, U. (2022). Preschoolers' Profiles of Self-regulation, Social-emotional and Behavior Skills and Its Prediction for a Successful Behavior Adaptation during the Transitional Period from Preschool to Elementary School. *Early Education and Development*, 33(7). <https://doi.org/10.1080/10409289.2021.1958283>
- Ross, G. S., Rescorla, L. A., & Perlman, J. M. (2020). Patterns and prediction of behavior problems during the toddler and preschool periods in preterm children. *International Journal of Behavioral Development*, 44(5). <https://doi.org/10.1177/0165025420906467>
- Seçer, Z., Çeliköz, N., Koçyiğit, S., Seçer, F., & Kayili, G. (2009). Social skills and problem behaviour of children with different cognitive styles who attend preschool education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1(1). <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.273>
- Şahan Aktan, B., & Önder, A. (2018). Okul Öncesi Dönemde Psikolojik Dayanıklılık. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(2).
- Tagay, Ö. (2020). Okul Öncesi Dönemde Davranış Problemleri-Önleyici ve Müdahale Edici Yaklaşımlar. *İçinde Okul Öncesi Eğitimde Rehberlik*. <https://doi.org/10.14527/9786058008939.08>
- Van der Veen-Mulders, L., Hoekstra, P. J., Nauta, M. H., & van den Hoofdakker, B. J. (2018). Preschool children's response to behavioural parent training and parental predictors of outcome in routine clinical care. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 25(1). <https://doi.org/10.1002/cpp.2117>
- Wang, X., Yin, G., Guo, F., Hu, H., Jiang, Z., Li, S., Shao, Z., & Wan, Y. (2022). Associations of Maternal Adverse Childhood Experiences with Behavioral Problems in Preschool Children. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(21-22). <https://doi.org/10.1177/08862605211050093>